

26 September 2011

"Gypsy Melodieën": Bruggen bouwen voorbij alle clichés

Door Ralf Siepmann

Beethoven Festival - Het Internationale Beethoven Festival in Bonn beleefde een emotionele première: het eerste concert van de Sinti und Roma Philharmoniker. De musici willen een bewustzijn van het belang van "Zigeunermuziek" voor de Europese cultuur verwezenlijken- want niet alleen Haydn, Mozart, Brahms en Beethoven gebruikten hun stijlelementen. De visie is gericht op het overwinnen van de uitsluiting van de Roma en Sinti - met behulp van de muziek.

Voor Riccardo M Sahiti, 1961, geboren in het Kosovaarse Mitrovica in het voormalige Joegoslavië als de zevende van acht kinderen van een Roma-gezin, was het als in een droom. "Ik ben dolblij," straalde de dirigent van het Philharmonisch orkest van Sinti en Roma. "Het was een grote eer voor ons om op te treden in de stad van Beethoven." Al een decennium lang werkt de in Frankfurt gebaseerde muzikant aan de realisatie van zijn visie: Een podium geven aan elke compositie die verankerd is in de muziekcultuur van de Roma, uitgevoerd door een symfonieorkest. Vervolgens traden ze op in Bonn.

Romani Rose, beschermheer van de "Nacht van Liszt" op het Internationale Beethoven Festival Bonn en voorzitter van de Centrale Raad van Duitse Sinti en Roma, zei zichtbaar geëmotioneerd: "Waarvan we in de Beethovenhalle getuige waren is zoiets als een Ridderslag voor de musici. Overdreven? Nou nee. Het eerste concert van de aanvankelijk als een kamerorkest opgerichte Philharmoniker, dat muzikanten werft uit professionele orkesten in Hongarije, Tsjechië, Roemenië, Duitsland en Oostenrijk, moet het begin van een reis zijn die zou kunnen leiden tot een hernieuwde ontdekking van de elementaire wortels van de Europese culturele geschiedenis. En het moet, voorbij alle clichés, interesse wekken in een hoofdstuk, dat vaak is gekoppeld aan het concept van "Zigeunermuziek".

De wieg - als je het concept "Heimat", zoals de dramaturgie van het Bonner Festival het noemde zo mag vertalen - van dit culturele erfgoed is gelegen in het hedendaagse Hongarije. Ruim vóór de moderne era ontwikkelde zich daar een archaïsche volksmuziek. Vijf- of zeven-tonige series, abrupt wijzigende maten en meer idiosyncratische stijlelementen zijn karakteristiek. Op basis van deze eigen toontaal ontstonden bijvoorbeeld zwaarmoedige en hartstochtelijke liederen en dansen, als de csárdás. Met behulp van een eigen toonschaal pasten zigeuners deze stijl naar eigen inzicht aan, waarmee het in het westen in de barokke periode bekend werd.

Haydn, Mozart, Brahms - ze grepen terug op "Gypsy melodieën"

Componisten namen Gypsymelodieën over van de muziek die zigeunerkapellen speelden in de cafés van Wenen en Boedapest, vertaalden ze naar hun eigen genre, en adapteerden er elementen in van Hongaarse volksmuziek. Composities "alla zingarese" kunnen al bij Telemann worden opgespoord. Ze zijn later ook gevonden bij Haydn, Mozart, Brahms, Beethoven: de Falla en Sarasate. Liszt bouwde al werkend aan zijn "Hongaarse rapsodieën" aan een beeld van Hongaarse traditionele muziek op basis van 'research' tijdens zijn reizen door Hongarije en Roemenië. Bartók en Kodály onderzochten de volksmuziek van hun vaderland met eenzelfde systematiek als die van Hongaarse archeologen. De "Verbunkos" van de zigeunerkapellen fascineerden Kodály ("Tanze aus Galanta") en nu ook het Bonner publiek. Het is een rekruteringsdans met een langzame introductie en een woedende finale. Talrijke Opera-componisten, van Bizet tot Verdi, lieten zich "alla hungarese" inspireren. "Meer dan 80 Opera's", onderstreept Sahiti, "worden beïnvloed door de zigeunermuziek."

De Hongaarse dirigent Ivan Fischer beklemtoond tijdens een discussie in het Festival van Beethoven, dat de muziek van de zigeuners niet alleen de Hongaarse cultuur hebben verrijkt. "Het is een grote prestatie die onmisbaar is voor het Europa van vandaag, van onze gemeenschappelijke culturele Canon." Maar is het helemaal voldoende bewust van ons? "Zigeunermusiken" zijn wijd gekoppeld virtuoos van de viool, zogenaamde "Devil's geigern". Of met de Balkan messing, wiens macht en originaliteit op het concert Bonn is aangetoond met de fanfare Ciocărlia uit Roemenië. Misschien nog steeds met grondslagen en ontwikkelingen in jazz, waarvoor een Django Reinhardt is.

Wat de vooruitzichten van het Roma en Sinti Philharmonic betreft zegt Sahiti dat er nog "veel te doen" is. Wat zoiets is als een charmant understatement. Omdat zijn project voor niets minder staat dan de hoop om een Europa-wijd bewustzijn te bereiken dat de nieuwe "Zigeunermuziek" in alle facetten buiten alle clichés zal groeien, en dat het een onmiskenbaar deel bijdraagt aan het cultureel erfgoed van ons werelddeel. Daarvoor, zegt Sahiti, is er meer bewustzijn, meer concerten, en vooral steun nodig die verder gaat dan dat van de Centrale Raad van Sinti en Roma. Zijn wens: de erkenning en bevordering van het project als een permanente instelling door de Duitse staat, door de EU.

Uitsluiting van de Roma moet worden gestopt

Dit zou geen utopie moeten zijn. Zowel in Brussel als in sommige Europese lidstaten is het inzicht gegroeid dat de inzet voor een duurzame verbetering van de levensomstandigheden van de Roma in Europa moet worden geïntensiveerd. De eeuwendurende uitsluiting van de Roma, die tot de concentratiekampen van Hitler-Duitsland leidde, moet worden weggenomen door serieuze processen van integratie.

Dit perspectief, de gerichte actie tegen degradatie en discriminatie, is geregeld in Sahitis project. "Sinti en Roma gaven veel aan de mensheid", zegt hij, "maar ze kregen er heel weinig voor terug." Een sterk signaal van publieke aandacht belooft de wereldpremière van een Requiem te worden, denkt Sahiti, samengesteld door de Sinto Roger 'Moreno' Rathgeb ter nagedachtenis aan "alle slachtoffers van Auschwitz".

Het wordt uitgevoerd door het Roma en Sinti Philharmonisch Orkest, en zal komend jaar in Amsterdam in wereldpremière gaan. Vervolgens is het ook te beleven in Frankfurt.